

ÉRTEKEZÉSEK

A

TÁRSADALMI TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

HATODIK KÖTET.

A II. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

PESTY FRIGYES

OSZTÁLYTITKÁR.

A M. T. AKADÉMIA
FÜZETKÖZLŐ HIVATALA

BUDAPEST, 1881.

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

3 13602

TARTALOM.

- I. Szám. Magyarország és egyes törvényhatóságainak népesedési mozgalma. **K o n e k S á n d o r** tól.
- II. » Nagy férfiak szerepe a történelemben. (Székf. ért.) **Z s i l i n s z k y M i h á l y** tól.
- III. » **K a z i n c z y G á b o r** irodalmi hatásáról. Irodalom-történeti tanulmány. **J a k a b E l e k t**ől.
- IV. » Emlékbeszéd **U r h á z y G y ö r g y** felett. **S z i l á g y i S á n d o r** tól.
- V. » **P a l a c z k y F e r e n c z** emlékezete **Z s i l i n s z k y M i h á l y** tól.
- VI. » A nemzetgazdaságtan és módszere s a társadalmi tudományok terén való haladás nehézségei. **W e i s z B é l á** tól.
- VII. » A magyar jogi műnyelv kérdéséhez. Jogirodalmi tanulmány, tekintettel jogi műnyelvünk jelenére, múltjára, mivoltára és gyökeres javítására. **B a k o s G á b o r** tól.
- VIII. » A fémvaluta kérdése a tudomány jelen állása szerint. Első rész: »Egyszerű vagy kettős valuta?» **K a u t z G y u l á t**ól.
- IX. » A magyar és osztrák államháztartás 1868—1877-ig. **L á n g L a j o s** tól.
- X. » Gróf **T e l e k i D o m o k o s** emlékezete. **D e á k F a r k a s** tól.
- XI. » Emlékezés **Z l i n s z k y I m r e** l. tagra. **T ó t h L ő r i n c z** től.
- XII. » A perdöntő eskü és az előzetes tanúbizonyítás a középkori magyar perjogban. (Székf. ért.) **H a j n i k I m r é** től.
-

EMLÉKEZÉS

ZLINSZKY IMRE

L. TAGRA.

TÓTH LŐRINCZ

R. TAGTÓL.

(Felolvastatott az Akadémia összes ülésén 1881. ápr. 25.)

BUDAPEST, 1881.

A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

Az Akadémia épületében.

Emlékezés Zlinszky Imre,

m. akad. lev. tagra.

A magyar akadémia második osztályának megtisztelő felhívása folytán Zlinszky Imre levelező tagnak, a budapesti királyi tábla kitűnő birájának, a jogtudományi államvizsgálati és ügyvédvizsgáló-bizottság, az országos statisztikai tanács és a magyar jogász-gyűlés állandó bizottsága tagjának, e nagy tehetségű, s legszorgalmasb és termékenyebb jogtudományi írónak emlékezetét újítom meg ma, ki fáradhatlan tollának terményeivel egyazon időben elárasztotta a bírósági archivumokat s a jogtudományi szaklapokat, s azonfölül több, nagyterjedelmű, részint magasb becsű, részint legalább gyakorlati tekintetben hasznos, önálló nagyobb művet is irt amaz évtized alatt, melyet a legmagasb akarat férfikora munkásságának, fájdalom, rövid határul szabott.

Mi itt, az akadémia kebelében, csak nagyon rövid ideig birtuk őt. — 1876-ban jun. 8-ikán választottuk meg a törvénytudományt is magában foglaló második osztály levelező tagjává, s már 1880. jul. 14-kén vettük Balaton-Füredről, hol életét dúló betegségének enyhülést keresett, a megdöbbenő hirt, hogy őt, a gazdag munkaerőt, kitől, előzményei után, jogosan vártunk a hazai Themis szolgálatában folyton előre haladó s értékben emelkedő eredményeket, a reménydús pálya közepén, élete delén, elvesztettük. A termék eny gyümölcsfát mely erőteljes középkorában folyvást nemesbülő, s mindinkább zamatos és tápláló terményeket ígért, belső férge korán megemészté, s kidönté társai sorából, kiknek nagyobb részénél már is magasabbra nőtt s lombosabbá fejlődött, s mint élő fáknál gyakran látjuk, hogy végső kiaszásuk s elkorhadásuk előtt, mintegy megerőltetve s túlfeszítve hátralevő életerejüket, legbővebben termenek: úgy Zlinszky Imre, a betegség dúló

férgével testében, élete utolsó éveiben legtöbbet dolgozott. A test hervadásával, szelleme nem vesztette el munkakedvét s rugékonyságát.

Emlékezésem mostani egyszerű, fényes világi helyzetnek nem örülő, s csupán szaktudománya, fáradhatlan szorgalma s munkássága és gyakorlati hasznossága által érdemesült tárgya, az e helyen többször dicsőített szellemnagyokhoz s történelmi egyéniségekhez hasonlítva, csak oly közlegény, mint tehetségem, azokéhoz mérve, kik amazokat dicsőítették. De kétségtelen az is, hogy a fényes és zajos politikai pálya hőseiről, kik a szószék magasáról, egy ország tapsai közt, ékes-szóló nyelven hirdetik népszerű eszméiket, kik küzdenek, hatnak és cselekesznek oly pályán, mely mindenkinek feltűnik, melyre mindenek szeme függesztve van, — és nagy költőkről, kiknek harsány dala riadozva zeng Kárpátoktól Adriáig, vagy édes bűbájjal varázsolja meg a szíveket, — nem oly nehéz, hatályosan s figyelmet gerjesztve szólani az emlékbeszéd tartására megbízott szónoknak, kit tárgya lelkesít, — mint a száraz szaktudós íróról s az élet zajos szinpadáról kirekesztett, s törvényeink által mintegy hermetice elzárt biróról, ki szerény fészkebe vonúlva, csöndben működve, poros acták közé temetve, lelkesedésre nem buzdít. Azonban a hasznos szakmúvek, s az igazságos és bölcs ítéletek is nagyérdemű s magasztalásra méltó *tettek*, s a virrasztás, hosszú, álmatlan éjeken, magános mécs világa mellett, mely eszméket szül és érlel, mely hasznos, bár nem fényes műveket ad útmutatóul nemzetének, a tömeges törvényhozási munkálatok, s folyton újuló és változó, egymást mintegy elnyelő törvények tömkelegében tévelygő közönségnek, az eligazodást kereső tanuló ifjuságnak, s mindazoknak, kik a hazai zilált s háborgó jogélet hullámain tájékozatlanul, biztos delejtű nélkül hányatnak, — nem kisebb jelentőségű, bár kevesebbé ragyogó, kevesebbé népszerű, a képzetre kevesebbé ható érdem, mint hősé a harczmezőn, politikai szónoké a rostrumon, s költőé az olympiákon; és, ha igazságosak akarunk lenni, nem csak a legelső rangú írók, s a magas röptű kiváltságos szellemek érdemlenek megtisztelő hálakoszorút, hanem a munkás, hasznos közlegények is méltók arra, hogy rólok hálásan megemlékezzünk. s minden, még a legsze-

rényebb életpálya is elég alkalmat nyújt, hogy róla szólván, lefolyását ecsetelvén, tanúságos és figyelemreméltó dolgokat mondhassunk el, melyek az emberi élet s hivatás komoly vizsgálóját érdekelhetik.

Zlinszky Imre bíró volt, a hazai judicatura egyik nagy értelmű s nagy szorgalmú tagja, s jogtudományi író egyszerűsmind, — és én e két minőségét, hasznos működésének e két, egyébiránt egymást kiegészítő s elősegítő oldalát követve, megragadom ezúttal az alkalmat s felhasználom e szomorú, e kora halálesetet azon célra is, hogy a magyar bíró mostoha s éppen nem irigylésre méltó helyzetére mutassak.

Zlinszky Imre 1834-ik évi november 4-ikén született, pestmegyei előkelő nemes családból, melynek tagjai többnyire megyei hivatalokat viseltek. Atyja, János, Pest-Pilis és Solt törvényesen egyesült megyék középponti főszolgabírája volt, ki tehetséges fiát gondos nevelésben részesíté, de korán árván hagyá. Iskoláit Pesten a piaristáknál, majd jogi tanulmányait az egyetemen végezte. A piaristák keze alatt mindig első emi-nens volt, s már gyenge gyermek korában kitűnt szellemi tehetségeinek kora érettsége, különösen élénk felfogása s figyelő képessége által, s már akkor nagy hajlamot mutatott az írásra, még a gyermekévekben, csak saját s kis pajtásai mulattatására firkálva apró beszélyeket, sőt szindarabok kísérleteit is. — Már 14 éves korában elvesztette édes anyját, azután négy évvel pedig, 1853-ban gondos és szigorú atyját, ki reá csak mérsékelt vagyont hagyott, melynek csakhamar végére járt az életvidor, szenvedélyes, mulatni szerető ifjonc. — Így került, kora árvaságban, vezető kezeket nélkülözve, még félig gyermek, az élet és szükség nehéz iskolájába, hol hivatalos munkával kellett keresni kenyerét. — Száraz, nehéz foglalkodással töltve ifjú korát, mely élénk vérmérsékletével s társaság után vágyó kedélyességével éles ellentétben állott, szeretett menekülni a poros acták közül, zajos mulatságok közé, melyek során kártya s poharazás sem hiányzott; azonban hivatalo kötelességeit soha el nem hanyagolá, s a mit időnként elmulasztott, gyors felfogás s munka által könnyen pótolta.

Czegléden lévén alkalmazva, már 1858. novemb. 20-kán

alig érve el nagykoruságát, ébredő szíve hajlamát követte, s oltárhoz vezeté az ottani alapítványi uradalom tisztartójának kedves leányát, Ferenchich Eleonórát, kivel a legboldogabb családi életet élte volna, mint szerető férj s szép gyermekek atyja, ha a könyörtelen halál hét közlöt ötöt el nem ragad, s ha későbbi életét, szerencsétlen veszteségek folytán, anyagi gondok fellegei nem sötétítik.

Jogász apának, kitünően eszes és erélyes birónak fia, atyja példájára, némi ingadozás után, mely az orvosi pályára felé vonzza, megtalálta hivatását s ő is a jogászi pályát választá, mely egykor a kiváltságos rendből származott ifjakkal, kezdve a vármegyén s végezve olykor a cancellári, országbirói s kir. személynöki széken, tehetség és kedvező szerencse mellett, magas rangra s kitüntetésekre nyitott kilátást. Azonban akkor, midőn az ifjú Zlinszky Imre jogi tanulmányait, 18 éves korában, bevégezte, s egyszersmind édesatyját, a szigorú vezetőt elvesztette, a magyar nemzeti intézmények, szokások, törvények iránt kegyeletet s kiméletet nem ismerő Bach-rendszer nehézkedett az ősi jogaiból erőszakosan kivetköztetett és procrustesí ágyra feszített Magyarországra, s a szegény, de nagyra törő ifjú, a parancsoló viszonyoknak hódolva, hivatalnoki pályára lépett. Egy ideig az akkori helytartótanácsnál is szolgált, de csakhamar a birói pályát kereste, azon indult s haladt is korának s tehetségeinek megfelelő polczig, midőn továbbhaladását a kérlelhetlen halál félbeszakította.

Jászberényben kezdte birósági gyakorlatát, honnét a czeglédi járásbirósághoz neveztetett tollvivővé; későbbben ugyanott lett szolgabiró s nemsokára főszolgabiró. Már ekkor oly gyors és ügyes tollal birt, hogy, mint egyik ott jelen volt t. társunktól hallottam, egy az inség ügyében Czegléden tartott megyei bizottmányi ülésen, hosszúra nyúlt tanácskozások után, azalatt, míg a többiek egyet sétáltak, oly kimerítőleg és szabatosan megírta az ívekre menő jegyzőkönyvet, hogy azon egy szót sem kellett változtatni. — 1867-ben a kecskeméti törvényszékhez választatott biróvá, 1869-ben pedig, az újonnan felállított alkotmányos Curia semmitőszéki osztályához neveztetett segédelőadóvá, hol tanúja voltam előadói ügyességének s gyors és értelmes munkájának. 1871-ben lett a kir. tábla

pótbírájává, 1875. augusztus havában pedig ugyanott rendes bírónak.

A fővárosba tévén át lakhelyét, az irodalom központi tűzhelyéhez, a tudományos érintkezések vonzó s lelkesítő körébe, ettől fogva kezdődik jogirodalmi munkássága. Különösen a »Jogtudományi Közlöny« volt cikkeinek raktára, a méhköpü, hová azt, a mit hegyen-völgyön gyűjtött, méhszorgalommal behordta, — s ezenkívül gyakorlati kézikönyveket s commentárokat adott ki, melyek a közfigyelmet névére vonták.

Nem akarom ismételni a jól ismert igazságokat, melyek a jogtudomány fontosságáról, érdeméről már e helyen is annyiszor elmondattak Perger Jánostól és Sztrokaytól kezdve a legközelebb időkig. E tudományt, melynek magasb vagy sülyedtebb állása a polgári társaság jólétének mindenkor biztos légmérője volt, s melynek fölmentjeit épen ezért a szabad és művelt államok mindig magasan értékelték s fényes előnyökkel tisztelték meg, nem volt szabad az akadémiából kizárni, mert annak művelése s különösen hazai nyelven művelése mellözhetlen közérdeknek méltán tekintetett. Az akadémiái központok ugyanis, valamint a tudomány minden egyéb ágaira, úgy a jogtudományra is üdvös és emelő hatással lehetnek, ha ebbeli feladatukat jól fogják fel; mert serkentenek, gyámolítanak, költségesb gyűjtéseket, tudományos vizsgálatokat, nagyobb eredeti s fordított műveket, melyek kiadását a közönség közönye, a piac részvétlensége egyesekre nézve lehetlenné teszi, s ezeknek ereje meg nem bírja, többeknek egy irányban törekvő egyesített erejével eszközölnek; mert a szunnyadozó tehetségeket jutalmakkal ösztönzik, s a szerény munkásnak némi külső fényt is adnak, a mire, hatás tekintetéből, szintén szükség van; s végre, mert a politikai változások hullámaiban, a közállapotokat felforgató vagy módosító átalakítások közepette is a nemzeti műveltség s tudomány biztos menhelyei maradnak, mint ezt 1849 után nálunk is tapasztalhattuk, midőn a múltnak romjai felett egy ideig egyedül a magyar akadémia volt a magyar nyelvnek s nemzetiségnek azon révpartja s asyuma melyre mindenek szemei bizalommal s reményteljesen voltak függesztve.

De ne feledjünk egy másik szempontot, mely a jogtudomány akadémiai művelésének szükségét főképp igazolja. A jogtudomány előbb nálunk csakugyan nem egyéb volt, mint szűkörű magyar törvénytudomány, a positiv törvények pusztja, száraz ismerete, mely azoknak idézésére, összeállítására, s többékevesbbé alapos magyarázására szorítkozott, s csak mióta az akadémia e téren is fáklyavivő lett, születtek meg a nemesebb mozgalmak, s kezdtek mutatkozni zamatosabb gyümölcsök. — Jogphilosophia, a jog történetének mélyebb buvárlata, összehasonlító jogtudomány épen nem, vagy csak alig-alig létezett. E törvénytudomány, melyről oly örömet hangoztatták elődeink, hogy nálunk mennyire otthonos, hogy minden magyar ember kész törvénytudó s törvényhozó, valóban alig érdemelte meg a tudomány nevét. És azután e törvénytudomány is, az akadémia föllépése előtt, csaknem kizárólag latin nyelven, a Corpus Juris nyelvén műveltetett. A 17-dik századbeli, elég mozgalmas magyar irodalmi életet, a tisztán nemzeti irányú kuruczvilág letűntével, meddő álom, tespedés, s eldiákosodás váltotta fel, s ha létezett és irodalmilag nyilatkozott is szellemi munkásság, az csak a holt latin nyelven, az oktatást vezető jezsuiták kedvencz nyelvén, nyilatkozott. A felsőbb közoktatás egész ügye, a nagyszombati egyetemmel, e hatalmas és befolyásos szerzet kezére került, mely tudákos embereket képezett ugyan, de nem a szabadságnak, a haladásnak, s nem a magyar nyelvnek s irodalomnak. — A jezsuiták által vezetett tanrendszernek, melytől minden érdemet megtagadni, elfogulatlan bíráló bizonnal nem fog, — mint ezt Molnár Aladár tisztelt társunk a 18-dik századbeli közoktatás történetében oly alaposan kifejté s bizonyítá, — kétségkívül egyik főhiánya volt magyar nemzeti szempontból, hogy a magyar nyelvnek csak igen kis szerepet engedett, s ez által a 16-dik s 17-dik században élénken mozgó magyar tudomány s irodalom 18-dik századbeli szomorú hanyatlásának egyik fő tényezője volt. — A nagyszombati jezsuita-egyetem csak latin nyelvű jogászokat nevelt s küldött ki az életbe. A belőle kikerült nemzedék sokat tudott, de nem lett a magyar szellemi élet munkásává. Az általok üldözött s életét megmenteni s fentartani csak nehéz küzdelmek árán képes protestáns egyház elérőtlenedett isko-

lája sem adhatott szilárdabb támaszt a magyar nyelvű műveltségnek, ebben is szűk köre volt a nemzeti nyelvnek, s főszó a latinra volt helyezve; magyarul beszélni a felsőbb osztályokban még az én gyermekkoromban is tiltva volt, s ma is elkeseredve emlékszem az egyetlen botbüntetésre, melyet életemben azért szenvedtem, mert az úgynevezett »signum« azon ostoba darab fa, melyet egyik diák a magyar beszéden kémkedve rajta kapott másíknak kezébe nyomott, óra végén az én szerencsétlen kezemben maradt. Maga a *diák* név, melylyel a tanuló neveztetett, jelenti, hogy az összes tudomány diák nyelvű volt. A múlt század végén II-dik József erőszakos németesítése folytán, kezdett felpozsdulni az üdvös ellenhatás; azonban ez csak a szépirodalmi téren mutatkozott; a törvénytudomány még e század elején is folyvást latin nyelvű maradt. — Nem csak Huszty, Fleischacker, de Kelemen, Szlemenics, Grusz, Markovits, Frank, sőt a protestáns Kövy is latinul irtak, s csak Georch Illés mert fellépni 1804-ben »*Honnyai törvényével.*« — 1822-ben jelent meg Czövek Istvántól Kelemen tökéletlen fordítása, és Szlemenics, Frank, Kövy jeles tankönyvei már csak az akadémia felállításának hajnalán, vagy épen annak felállítása után láttak napfényt magyar nyelven. Megrögzött s csak nagy nehezen legyőzhető közvélemény volt, melyszerint lehetetlennek tartatott, de czélszerűnek sem találtatott magyarul művelni a hazai törvénytudomány mysteriumait, s csak szánakozó mosolylyal találkozott azon idealista bohó, s ellenszenvet keltett maga ellen azon vakmerő, ki ily őrzöngő eszméket s vágyakat táplált. Hála mindazoknak, kik a konyhai latin nyelvet hosszas megszokás s előítélet folytán oktalanul imádó nemzetet e balvéleményből lassankint kigyógyították, s hála azok emlékének, kik amaz elkorcsúlt időkben, nem rettenve vissza a nehézségektől s a részvétlenség fagyfaló hidegétől, mely merész törekvéseiket környezé, törni kezdék a vastag jeget, egyengetni a rögös útát, s ha nem adtak is remekműveket, sőt primitív szárnypróbálgatásaikkal a mai mértékkel mért középszerűség színvonalára sem emelkedtek: az akkori viszonyokhoz képest mégis jelentékeny s eléggé nem magasztalható érdemeket szereztek a nemzeti ügy körül, mint p. o. az öreg Etrekarchai Georch Illés említett »*Honnyai*« törvényével, melyet 1804-től

1808-ig bocsátott közre, — azon korban, midőn már megzendült ugyan Himfi lantja, s a Regék költője Badacsony agg diófája alatt népes olvasó kört gyűjtött maga körül s Kazinczy szép izlése is némi sikerrel kezdé terjeszteni hódításait, de a komoly tudományok, ha nagy gyéren megszólaltak is, részint a holt latin, részint bár élő, de idegen nyelven szólottak, természetesen nem a latinul s idegen nyelveken nem értő népnek, hanem a culináris diák nyelven társalgó s áldomásozó táblabíráknak, s az őseik nyelvétől legnagyobb részben elidegenedett, németül s francziául fecsegő, Bécsben lakó főnemesség korcs fiainak; akkor, midőn az átkos elnemzetlenedésben nyavalygó felsőbb rétegek többsége nem csak ignorálta, de ha nem ignorálta, még gúnyolta is a magyar nyelven író tudóst, mint valami lehetetlenre törekvő bolondot. — Majdnem azon korig, midőn a magyar akadémia végre az álmok országából a valóságéba lépett, még azon jobbak is, kik a hazait meg nem vetették, s nemzetök haladását óhajtották, ázsiai restségökben azon kényelmes véleményt táplálták, hogy lehetetlen a tudás roppant birodalmában világszerte felmerülő új eszméket, s a régi classicus világ remekeit a durva és szegény hazai nyelven kifejezni. A holt nyelvhez, vagy külföldihez ragaszkodó nevelés és szokás hatalma, a kényelem szeretete megnyergelte a józan ész, bekötötte a szemeket, elaltatta a tetterős, bizó, reménylő hazafiságot, járt úton tartóztatta a mindennapos embert, sőt önzés, haszonvágy s egyéb nemtelen indokok is járultak hozzá, hogy fentartassék »az ősi szent homály rideg bálványa.« Ily balvélemények s előítéletek korában valódi önfeláldozás volt néhány magasb röptű, felvilágosodott, s mély kötelességérzettel bíró hazafitól, hogy ennyi nehézség, elfogultság, hanyagság, sőt gonoszság árjával szemközt úszva küzdjön, vergődjék a járatlan pályán, tettleg bizonyítgatva s nemzetét meggyőzni kísérelve, hogy szép nyelvünk is elég alkalmas, ha gonddal műveltetik, a tudományos, nevezetesen a jogtudományi eszmék szabatos, értelmes kifejezésére, s idegen műszavaknak magyarokkal helyettesítésére. Nem hangzott még akkor törvény, kormányrendelet s birói ítélet magyarul; articulusok, decretumok, intimátumok, sententiák szabályozták az életet; a replikákat s duplikákat rút konyhalatin nyelven írta meg a próká-

tor, a »fori utriusque advocatus«, melytől Cicero szép izlése megcsömörlött volna; azon ítelt az assessor, a judlium és jurassor. Az említett szárnypróbálgatások, az úttörők fáradságos munkái tehát, bármily hiányosak s tökéletlenek voltak is kezdetben, nagy és felejthetlen érdemül rovandók fel a bátor kezdőknek, mert ezek tették figyelmessé a felébresztett nemzetet, hogy tiszta magyarul is lehet törvényt hozni, pert folytatni, ítéletet mondani, vitatkozni s intézkedni. Szerény kis forrásból erednek a hatalmas folyamok, melyek előbb gátló köveken szökdösve s töredezve, később gazdag hajókat hordának büszke habjaikon, holott a pálya kezdetén alig voltak képesek egy-egy kövecset továbbgördíteni s egy parti virág szomját enyhíteni. — E kezdő, gyenge erőket egyesíteni, s az egyesítés által erősíteni, azoknak támaszt s védelmet nyújtani, a megvetett ujonczot a tekintély nymbusával környezni, az akadémia feladata volt.

Mikor pedig az akadémia által megindított mozgalom s haladás a magyar jogtudomány mezején szélesebb arányokat vett — a mit csak hálátlan megfelejtkezés fog eltagadhatni — s a művelés munkáját más körök is átvették: egy másik szükség állott elő, mely ismét mellőzhetlenné tette, hogy az akadémia, mint nyelvművelő társaság, a jogtudomány oltára mellett éber szemmel őrködjék. Mert a nyelvrontás métélye kezdett, a tudományos munkálódás terjedtével egyidejűleg, elharpódzni, mindenki hivatva érzé magát műszavakat gyártani, a nyelvet szeszélye szerint fűrni, faragni, idegenszerű rossz szavakat és szólásformákat honosítani meg s az egészséges nyelvérzékelt eltompítva, a régi jó magyar nyelvet elkorcsosítani. S az akadémiai jogászok, kik most a csekély eredmény mellett, mely, a jogász-gyűlések s egyletek nagymérvű tevékenységéhez hasonlítva, elenyészik, alig tudnának számot adni, miért ülnek az akadémiában? — legszebb kötelességöket teljesítenék, ha, a nyelvészekkel egyesülve, a jogtudományi műnyelv hibás használatát ellenőriznék, kinövéseit irtanák s a nyelvet ez oldalról romlással fenyegető áramlatnak gátat vetni igyekeznének. Egyszer már volt alkalmam megróni a hanyagságot, melylyel a nyelv kezeltetik a magyar jogtudományi iratokban, s igen természetes, hogy ennek orvoslását nem annyira a jogász-egy-

letektől, melyek az eszmékre irányozzák fő figyelmöket, hanem a magyar akadémiától várhatni, melynek hivatása a tudományokat tiszta magyar nyelven művelni, s mely első sorban, rendeltetéséhez s nagylelkű alapítói szándékához képest, nyelvi-intézet. A jogi műnyelv tisztaságának gondozása s megőrzése, a mindinkább eláradó germanizmusok s külföldieskedés kiirtása, a felkapó rossz és izetlen divatok korlátozása egyenesen ez intézet feladata.

Az újabb ügyrend szerint az akadémia második osztályába olvasztott törvénytudományi osztály lankadó munkásságának új életet s mozgalmat adott a Sztrokay-díj megalapítása. Lefolyt hat pályázat közül kettőben Zlinszky Imre volt a diadalmas versenyző, s egy harmadikban is dicsérő kitüntést nyert. Az ő pályaműve (A bizonyítás elmélete) lett nyertes 1874-ben, két pályamű közt; ugyancsak ő nyerte meg a jutalmat négy pályamű között, az örökösödési jog azon fontos kérdésének fejtegetésével, mely a magyar jogászokat két táborba osztotta, t. i. hogy fenn keljen-e tartani, tekintettel hazánk sajátságos viszonyaira, az öröklött és szerzett vagyon közötti különbséget az örökösödésben, s ha igen, minő alakban? — Végre a »Jogorvoslatok« rendszerével, ha díjat nem is, de méltó dicséretet aratott.

S itt találjuk 1876. június 6-ika óta Zlinszky Imrét az akadémia második osztályában. Megjelent gyakorlati becsű kézikönyveihez s szaklapi bőséges adalékaihoz járulván a Sztrokay-díjjal jutalmazott »*Bizonyítás elmélete*,« a magy. akadémia méltónak találta a termékeny és szorgalmatos, s egyszerűsmind nagy tehetségű, éles eszű írók kebelébe felvenni. Nem vonom kétségbe, hogy Zlinszky Imre, elméjének ritka termékenységé, fáradhatlan szorgalma, szaktudománya művelésére szentelt önfeláldozó tevékenysége folytán, az akadémia segélye s ösztönzése nélkül is felkoszorúzta volna magát, mint sok mások e téren, kik az akadémia szűkebb keretében ekkor, kitűnő érdemeik mellett sem foglalhattak helyet: azonban tagadhatlan mégis, hogy az akadémia jutalomhirdetése, s később a diadalmas pályafutót jutalmazó azon kitüntetés, hogy őt tagjává választotta, lelkesítő ingerül szolgált még nagyobb szerű munkásság kifejtésére, a mi be is következett,

mert a megválasztatása s halála ideje közt eső pár év alatt irta két nagy pályamunkáját, az örökösödési jogot s a »Jogorvoslatok Rendszerét« kitűnő akadémiai értekezéseit, jeles telekk. rendtartásának újabb átdolgozott kiadását, a kisebb polgári peres ügyekbeni eljárás rendszerét, a magyar váltó- s kereskedelmi eljárást; végre magánjogi nagy kiterjedésű, bár igen elhamarkodva irt commentárját.

Tartsunk már most rövid szemlét, mert bővebb ismertetésre nincs idő, nagyobb munkái felett, melyeknek csak pusztá felszámolása s némi általános jellemzése is több tért s időt vesz igénybe.

Már az akadémiába lépte előtt jelentek meg tőle:

1. A bírósági végrehajtók könyve; gyakorlati útmutató a bírósági végrehajtók köréhez tartozó törvénykezési ügyekben, 1872. Pfeiffernél. E könyv rendeltetése egészen gyakorlati, hogy t. i. az újonnan szervezett végrehajtóknak, hivatalos teendőik teljesítésénél, vezérül s irányadóul szolgáljon, a hatáskörüket megállapító törvényes szabályokat egy egészben összeállítván, s gyakorlati példákkal is illusztrálván. A munka három címre oszlik; az első cím elég gyenge és sovány átnézetben, a végrehajtói intézmény eredetét, fejlődését, hasznát, fontosságát s általános ismertetését adja, s ez által némi tudományos értékre is tesz szert; s közli a bírósági végrehajtók szervezésére vonatkozó törvényt s rendeleteket; a második cím a törvénykezési eljárás neveinek s közegeinek rövid ismertetésével szolgál; a harmadik végre ezen nálunk új organumok különös teendőit, a kézbesítéseket, előleges biztosítási intézkedéseket, s végrehajtási eljárást tárgyalja polgári, váltó, telekkönyvi és peren kívüli ügyekben, végre eljárásaikat a csőd- s hagyaték-ügyekben. A szövegbe irománypéldák is vannak iktatva. Szerző tehát e munka által, mely tisztán gyakorlati, s tudományos magasb értékre igényt bizonynyal nem tart, hasznos szolgálatot tett a végrehajtóknak, mert lelkiismeretesen s gondosan állítja egybe a vonatkozó jogi szabályokat. Árnyoldala e munkának, mint szerző egyéb, gyorsan készült, kézikönyveinek is, a rendszeresség, a harmónia hiánya; a felosztás nem enged tiszta átnézést, a törvény intézkedései nincsenek kellőleg összeállítva s csoportosítva. Ez azonban csak a munka

tudományos becsének árt; gyakorlati hasznavehetőségét alig csökkenti, mert a törvény egyes intézkedéseinek értelmezése elég világos, s a magyarázatok, valamint az irománypéldák is a szerző bő gyakorlati ismeretei mellett tesznek bizonyosságot.

2. A telekkönyvi rendtartás (1855. december 15-kén kelt rendelet) és az arra, valamint az ingatlan vagyona eszközökre végrehajtási eljárásra vonatkozó törvények és rendeletek magyarázata, tekintettel a külföldi törvényhozásra 1873. szintén Pfeiffernél. E mű 1877-ben második, újonnan átdolgozott s bővített kiadást ért. — Zlinszky Imre e művében magát a telekkönyvi intézmény alapos ismeretére nézve teljesen kiképzett specialistának bizonyítja; a tárgyra vonatkozó összes törvényeket s rendeleteket rendszeres alakba öntötte, folyvást szeme előtt tartva a tudomány követelményeit, megoldani igyekszik a törvény alkalmazásánál felmerült s e téren fokozottan veszélyes kételyeket, s felsorolja a vitás kérdésekre nézve hozott bírói döntvényeket. Ismerteti a telekkönyvi intézményre vonatkozó szakirodalmat, kifejti saját nézeteit, de közli az övétől eltérő nézeteket is. A más államokban dívó telekkönyvi rendszereket is alaposan ismeri s hasonlítja a nálunk érvényessel. — A munka során előrebocsátva az intézmény fejlődésének történetét, a bejegyzés tárgyát képező jogok átnézetét, áttér a telekkönyvi előmunkálatok, s azután az eljárás leírására, az 1855-iki rendelet beosztását követve, de nem mulasztja el pótlólag közleni a későbbi törvényeket s rendeleteket is, p. o. a szőlődézsma megváltása folytán keletkező tartozások bejegyzésénél, s az úrbéri rendezések nyomán szükségelt átalakításoknál követendő eljárást, a vasútak és csatornák központi telekkönyvezését; szól végre a telekkönyvi hatóság előtt folyó perekről s a telekkönyvezett vagyonban eszközökre végrehajtási eljárásról, a felsőbb bíróságok határozatait mindig szem előtt tartva. — Nem elégszik meg tehát a tárgyra vonatkozó szabályok egyszerű közlésével, hanem útmutatással is szolgál kétes esetekben, s azért hálát érdemlő vezér mindazok részére, kik a nehéz, és nálunk kevésbé ismert tárgyban felvilágosítást kerestek. A második kidolgozás természetesen még gazdagabb és tanulságosabb.

3. Kézikönyv kir. közjegyzők számára, tekintettel az

elmélet s gyakorlat igényeire. Dárday Sándorral együtt, 1875 . a Franklin-társaságnál. — E munka az 1874-iki 35-ik, u. m. a közjegyzőségi törvény magyarázata, címének megfelelőleg kézikönyvül adva, azok használatára, kik a közjegyzői törvény gyakorlati alkalmazásánál tanácsadásra szorúlnak. — Elméleti fejtegetéseknek is helyt adó commentár, mely annak idejében, Rupp Zsigmond hasontárgyú munkájával együtt, korszerű és szükséges volt; hiányt pótoltt s ezért nem egészen érdemtelen; tudományos becse azonban csekély; a közjegyzői intézménynek s annak történeti fejlődésének tárgyalása sovány és bármely lexiconban is körülbelül feltalálható. A gyakorlati rész értékesebb s abból sokat lehet tanulni. — Erősen megtámadtatván az Igazságügy című szaktudományi folyóiratban, s azzal gyanúsítottván, hogy e vásári munkához csak nevét kölcsönözte a mű címlapján: a szolgálatára álló Közlöny 1875-iki folyamában önérzetesen kelt ki e gyanúsítás ellen, s a munka gyakorlati becse feletti biráskodást a nagy közönségre bízva, a kérdés érdemére nem vonatkozó személyes gyanúsítás ellenében, melyet merésznek és célzatosnak nevez, kijelenté, hogy nevét nem szokta üzérkedésre felhasználni. Egyike azon kevés eseteknek, melyekben a megtámadott Zlinszky önvédelemre kel; többnyire tűrő hallgatással szokta fogadni a sok esetben méltatlan megtámadásokat is.

Következett a díjazott pályamű:

4. A bizonyítás elmélete a polgári peres eljárásban, tekintettel a jogfejlődésre, és a különböző törvényhozásokra. 1875. az Athenaeumnál, 590 l. nagy 8-adr., Zlinszky Imrének e nagy munkáját, melynek jutalma a száz aranyon kívül, az akadémiába bevásztatása volt, az akadémiai birálat, egészben véve, oly monographiának jelzi, mely irodalmunkban maradandó értékű forrásul szolgáland; a szerző ugyanis beható tanulmányozása eredményeit, az elmélet és gyakorlat jogosult igényeinek megfelelőleg rakta le e műbe, a bizonyítási tan minden kérdését alaposan tárgyalja, s önálló nézeteket és javaslatokat is ad, bár correctnek nem mondható, a mennyiben gyakran esik ismétlésekbe; berendezése az áttekintést nehezíti, idézései olykor hibásak s irálya sem egészen kifogástalan. — Bevezetésében az európai alapperjogok, a római, germán és canonai

perjog, azután az újabb perjogok s végre a magyar perjog történeti fejlődését s alapelveit adja, tekintettel a bizonyítási eljárásra. Első része: a bizonyítási tan általános részét, második része: az egyes bizonyítási módokat, harmadik része: a bizonyítási eljárást adja elő, bőven, kimerítőleg, gazdag idézetekkel.

E kitűnő műve folytán az akadémia tagjává választatván, azon nagy várakozásoknak, melyek nevéhez köttettek, azzal felelt meg, hogy már megválasztatása évében a következő Sztrokay-pályafeladatra is versenyzett, s díjt nyerve, kiadta a koszorúzott munkát:

5. Magyar örökösödési jog, és az európai jogfejlődés. Pest, 1877. az Athenaeumnál, 372 l. nagy 8-adr. — Becses és a tudomány emeltebb fokán álló mű, mely az akadémiai vélemény szerint jól átgondolt rendszerben, czélszerű beosztással csoportosított jogtörténeti adatokkal, s a külföldi törvényhozással hasonlítva, fejtegeti a nagy és fontos kérdést, s az anyagot összes hazai jogirodalmunk felhasználásával s megfelelő alkalmazásával kísért tudományos készüllettel állítja elő, különösen a magyar öröklési jog fejlődésének történetét, a külföldi törvények szintén bő ismertetése mellett, oly kimerítőleg adja elő, mint az ekkorig ily részletesen tárgyalva soha sem volt.

Fontos, magyar szempontból egyik legfontosabb örökösödési jogi kérdést tárgyal e nagy gonddal kidolgozott mű, melynek eldöntése határozó befolyással van a magyar magánjogi codificatio irányára, s melynek igenlő vagy tagadó megfejtése körül a két szemközt álló iskola hívei meleg részvétellel, sőt, mondhatni, szenvedélyes izgatottsággal csoportosúlnak; egyike, mely az ősi magyar jog alapelveit teljesen ignorálva s világpolgári eszméknek hódolva, egyedül véli magát a mai jogtudomány magaslatán állani, s másika, mely nem akarja magától teljesen elvetni s létesítendő magyar polgári törvénykönyvünkben kiirtani a nemzet életével s érzelmeivel összenőtt, s ha bár eredetileg más európai nemzetektől kölcsönzött, de századokon át a nemzet vérébe és szokásaiba átment jog összes reminiscenciáit, s méltányolja ugyan az általános jogphilosophiai és nemzetgazdasági szempontokat, melyekkel a magyar jog ősiségének azon alakja, mely p. o. az invalidatorius perek-

ben találta kifejezését, mint a hitelnek és forgalomnak köztudomás s elismerés szerint ártalmas és halált hozó, összeférhetlen volt; de nem akar megválni azon meggyőződésétől sem, hogy ott, hol a családiság s a fentartás érdeke nemzetgazdasági tekintetben nem kártékony, fenn lehet s fenn kell tartani ama jogelveket, melyeket, hite szerint, a minek helyességét vagy alaptalanságát ezúttal vitatni nem akarom, a magyar faj életérdekeinek veszélyeztetése nélkül teljesen feladni nem lehet.

A boldogúlt szerző, ki nagy mértékben birt úgy a tudományos jogásznak elméleti, mint a magyar bírónak gyakorlati képességével, s kit örömmel láttunk a tudományos küzdterén e fontos kérdésnél megjeleni s érdemlett kitüntetésben részesülni, ez utóbbi iskolához tartozott, mint tartozott a köteles részt tárgyzó pályakérdés jutalmazott megfajtója Grossschmidt (Zsögöd) Benő is. A szóban levő mű oly kitűnő **jelenség** jogi irodalmunkban, mely annak, némely hibái s fogyatkozásai mellett is, díszére válik. A magyar örökösödési jog fejlődését s alapelveit, az egész európai jogfejlődéssel párhuzamban s összehasonlítva tárgyalja, s végre kimutatja a véleménye szerint megoldásra vezető czélszerű utat, melynek lehetőségéről már sokan beszéltek, de a melyet Zlinszky előtt még senki sem formulázott oly részletesen és szabatosan.

A magyar akadémiának a Sztrokay-jutalomra időnkint kitűzött pályakérdéseit ekkorig, mondhatni, jó siker s örvendetes eredmény koronázta, melynek a magyar jogi irodalom barátai méltán örvendhetnek. — A pályakérdések szerencsésen voltak választva s alaposan megfajtv. Örömmel tapasztaltuk, hogy míg sok más esetben a beérkezett pályaművek oly csekély értékkel bírtak, hogy az akadémia kénytelen volt a jutalmat vagy ki sem adni, vagy pedig nem valamely absolute becses és jó, hanem a legkevesebbé rossz értekezésnek itélni oda: a Sztrokay-jutalomra beérkezett művekről a bírálók mindig kedvező ítéletet mondhattak. A pályázók többsége lelkiismeretesen nyúlt feladatához, alaposan, gondosan, szép tudományos készüllettel tárgyalta, úgy a bizonyítás elméletét, — melynek jutalmát szintén Zlinszky Imre nyerte el, ki ennek folytán akadémiai taggá is választatott — mint a polgári magánjognak

ama kiváló fontosságú s az egész örökösödési jogrendszerrel szorosán összefüggő kérdéseit, melyek már két ízben kitűzve voltak (egyik a köteles rész kérdése, másik a fennebb említett életbe vágó kérdés) úgy, hogy, a bírálók kijelentése szerint, ha a beérkezett több munka közül bármelyik egyedül érkezett volna is be, jó lelkiismerettel oda lehetett volna neki ítélni a Sztrókay-jutalmat.

Az akadémiai bírálók kedvező véleménye, az előfordult két esetben, épen azon pályázók részére nyilatkozott, kik a régi magyar jogelvek alapján állanak. A bírálók azonban kijelentették, hogy midőn a pályaművek felett véleményt mondanak, nem akarják az akadémiát, melynek nevében s megbízásából bíráltak, a kitűzött feladatokat illetőleg, pártállás terére vinni, s hogy legyen bár egyéni meggyőződésök és rokonszenvek a tétel mellett vagy ellen, nem ezen meggyőződés s rokonszenv után indulva adták szavazatukat, hanem egyedül a bírált műveknek hitök s véleményök szerinti tudományos értékére voltak tekintettel, mely tudományos érték egyaránt lehet feltalálható azon írónál, ki a különbséget a szerzett és örökölt javak közt fenn akarja tartani, mint annál, ki ellenkező véleményt táplál. — Igazuk van; s kétségkívül ép oly hibát követne el a jogtudományi munkák akadémiai bírálója, ha ily tárgyú munkák becsét azon rokonszenv nyomán határozná el, melylyel bizonyos vitás, és polémia tárgyát képező eszmék egyike vagy másika iránt viseltetik, mint a mily hibát követne el a dráma-bíró, ha p. o. a classikai iskola kitűnő drámájának azért nem adna elsőbbséget a romantika iskola gyengébb műve felett, mert ő maga ezen romantika iskola híve. — Szívesen elhiszszük, hogy az akadémiai bírálókat, jelen esetben is, csakugyan ily nézet vezette elhatározásukban, midőn Zlinszky művének ítelték oda a jutalmat, mert az előttünk fekvő mű kiváló jelessége hihetővé teszi, hogy az elsőbbséget valóban megérdemelte. — Zlinszky Imre e jelszót tűzte pályaműve homlokára:

Fény, dics árad Árpád nemzetére,

Ha megérti vére érdekét.

s e jelszava jelzi irányát. — Az akadémia, mint mondtam, pályaművek megbírálásánál, nem szokott, a mű anyagi tartalma tekintetében, pártállást foglalni, s csupán a véleménye sze-

rinti irodalmi és tudományos becsre tekint; jelen esetben is egy másik, ellentétes irányú pályaművet is dicsérve emelt ki, mint a mely a kítűzött kérdést, saját szempontjából, szépen, jól átgondolt rendszerben s kellő beosztással fejtegette, s jogtörténelmi és a külföldi törvényhozásokból meritett gazdag adatokkal illusztrálta. Zlinszky a bírálók szerint, abban múlta fölül dicsért vetélytársát, hogy míg ez az örökösödés jövőbeli szabályozása tekintetéből csak a főelveket állította fel, Zlinszky felmutatta az alakot is, melyben az öröklött és szerzett vagyon közötti különbség fentartása esetleg helyt foglalhat s használható formulázással szolgált a törvényhozásnak. Tehát jeles pályatársak közt győzvén, reá illik a költő e verssora: »Pályán küzdeni szép, s derekak közt nyerni, dicsőbb még.« Rövid előszavában kiemeli a szempontot, mely előtte lebegett, midőn a pályakérdést akkép vélte legczélszerűbben megoldhatónak, hogy azt nemcsak az összes magyar öröklési joggal, hanem az egész európai jogfejlődéssel összekötve tárgyalja, a multat a jelennel összekötve fog annak megoldásához, mert az ősi és szerzeményi javak közötti különbség nem egyes önálló kérdése a magyar örökösödési jognak, s azt az egész jogrendszerre való tekintet nélkül megoldani nem lehet. Szükségesnek véli tehát az európai jogfejlődést szembe állítani a magyar öröklési jog fejlődésével, s kimutatni, mily öröklési rendszerek állottak fenn hajdan, s mily helyet foglalt el azokban az ősi és szerzett vagyon közti különbség s a javak visszaháramlásának rendszere, s mi volt oka az átalakulásnak, s ezzel szemben vizsgálni a magyar jogfejlődést, és feltárni az okokat, melyek befolytak arra, hogy a külföldi jogfejlődés egészen más irányban történt, mint a magyar. Kiemeli, hogy az öröklési jog mennyire össze van forrva a nemzetek életével, jellemével, társadalmi fejlődésével és szokásaival, a miből természetesen következnek azon nagy eltérések, melyek, a cél azonossága mellett is, az öröklési törvényekben felmerülnek; — kiemeli, hogy e jogfejlődés figyelembe vétele a jövő törvényalkotásnál sem mellőzhető, ha a hazai viszonyok s nemzetünk életérdekei előtt szemethunyni, s így a codicator köteletségét sérteni nem akarjuk. — A munka végszavai pedig, Wenzel Gusztávtól átvéve, ezek: »ne csak jogászok legyünk, hanem magyarok is.«

Szerző tehát a más oldalról élesen gúnyolt »nemzeti jogtudományt« nem tartja oly képtelennek és szánó mosolyra indító-nak, mint causticus bírálója; valamint ismerünk kitűnő s a nagy praxisu orvost is, ki »nemzeti orvostudományt« üzött, mert a hideglelést kizárólag pakrikával gyógyította, mely »a magyar gyomornak orvossága, a német gyomornak veszedelem.« Ő úgy hitte, hogy a jogtudományi igazságok nem matematikai, mindenütt érvényes, és absolut és változhatlan igazságok, mint a világra szóló kétszerkettő, hanem az egyes államok s nemzetek történeti, földirati, politikai helyzetéhez s viszonyaihoz képest alkalmazandó, s így relativ igazságok. Ennyit Zlinszky irányának nem helyeslésére, — minek itt, a polemiákat kizáró emlékbeszéd keretében nincs helye — hanem csak jellemzésére.

6. A magyar váltó- és kereskedelmi eljárás, párhuzamosan tárgyalva, összehasonlító s felvilágosító jegyzetekkel ellátva, különös tekintettel a gyakorlat igényeire. 1877. Pfeiffernél, 288 l., 8-adr. — Szerző e munkában is, mint többi segédkönyveiben, főleg a gyakorlati czélt tartotta szeme előtt, s oly kézikönyvet kívánt adni a gyakorlat férfainak, melyben a váltó s kereskedelmi eljárás egy egészszé lévén összeállítva, előforduló esetekben nélkülözhetővé tegye az utánkeresést: vajjon módosult vagy változott-e az újabb törvény által a perrendtartás? — összegyűjtötte s az illető helyekre betette az alaki jogot kiegészítő anyagi törvényeket s részleteket, és pedig mindig a királyi Curia határozatait véve alapúl. Nem egyéb, mint vizsgákra előkészítő kézikönyv, vásári munka, mely tudományos becsre igényt egyáltalán nem tarthat. A munka két részre van osztva, melyek elseje a peres, második a peren kívüli ügyekről szól.

7. A kisebb polgári peres ügyekben való eljárás rendszere, tekintettel a községi bíráskodásra, irománypéldákkal. Budapest, 1878. 312 l. 8-adr. Ezen a gyakorlati szükségnek jó szolgálatot tevő kézikönyv a sok tekintetben hiányos bagatell-törvény hézagait pótolni törekszik, s ezért az alapelveket rendszeresen tárgyalva, azokból vonja egyes esetekre adott utasításait. A kisebb polgári perekre nézve rendszeres perrendtartást képez, s az anyag kimerítő és rendszeres feldolgozása által előnyösen különbözik a hasonló tárgyú commentároktól, és

Zlinszky némely saját egyéb kézikönyveitől is. Kiváló figyelmet fordít a községi biráskodásra, s azon organumok kitanítására, kik eddig biráskodással nem foglalkoztak, s kiknek tudatlansága nagy aggodalommal töltötte el, e törvény megalkotásakor, a jó igazságszolgáltatás barátait. A második rész különösen ezeknek van írva; ebben sorban tárgyalja a kisebb polgári perek minden egyes nemeit, s különös figyelmet fordít a Curia már tudva levő megállapodásaira is. A munka hasznavehetőségét emeli a sok irománypélda, melyet készen nyújt a járatlanoknak. — Előszavában kiemeli, hogy könyve kidolgozásánál s annak rendszere megállapításánál részint maga a törvény hiányossága, részint ama körülmény, hogy a jogtudományi műveltség különböző színvonalán álló egyének igényeit kellett szeme előtt tartania, saját utat volt kénytelen követni, s ebből kéri magyaráztatni, hogy választott rendszerében egy s más részben a következetes egyöntetűség hiányozni látszik. A törvény ugyanis, mely a kisebb polgári peres ügyekbeni eljárást szabályozza, teljes perrend akar lenni ez ügyekre nézve, a legszükségeseb szabályokat is nélkülözi, s abban a naponkint előforduló esetekre sem találni irányadóul szolgáló elveket, annál kevesebbé részletes szabályokat; minek természetes következménye lett, hogy a különben is elhamarkodva történt életbeléptetés után a legnagyobb tájékozatlanság volt országszerte tapasztalható. E bajon kívánt a szerző munkájával enyhíteni, s azt commentári modorban irt munkával nem hívé teljesíthetni, mert a törvény hézagait csak általános alapelvek rendszeres tárgyalása által lehetett kiegészíteni, hogy ezekből legyen levonható s indokolható az az utasítás, mely az eljárás gyakorlati alkalmazásánál követendő. Nagy nehézségekkel kellett tehát megküdenie, mert szeme előtt kelle tartania a gyakorlati irányt, s azt is, hogy olyanok számára is ír, kik az igazságszolgáltatás terén eddig nem működtek. Ezért kellett egyetmást az anyagi jogból is felvennie a gyakorlati használat érdekében. — A munka áll bevezetésből, melyben közöltetnek a törvény szószerinti szövege s alapelvei, s a szerző értekezik a békebiróságokról s a kisebb polgári peres ügyekről általában, s két részből, melyek elseje tárgyalja az egész eljárást a végrehajtásig s azzal együtt, a bírósági szervezetet s hatáskört

és illetőséget, és az ezen eljárásra vonatkozó miniszteri rendeleteket; a második rész pedig az ezen eljárás alá tartozó perek 21 különféle fajait.

8. A jogorvoslatok rendszere, tekintettel a jogfejlődésre és a különböző törvényhozásokra. A magyar akadémia által dicsérettel kitüntetett pályamű. 1879. az Athenaeumnál. 302 l. nagy 8-adr. — Megtalálja e műben az olvasó a jogorvoslatok történeti fejlődését úgy a szóbeliség, mint az írásbeliség alapján álló perrendtartásokban, de a szerző eszméket is ad, melyek szerint a jogorvoslatok nálunk, óhajtása szerint, szabályozandók lennének; az érdekes és tanulságos nagy munka tehát a jelent egy oldalról a múlttal, melyből származik, másfelől a jövővel köti össze, mely felé siet. A munka áll bevezetésből, mely magában foglalja a birói határozatok különböző neveit s hatályát, a jogorvoslatok fogalmát s felosztását; a különböző viszonyok befolyását a jogorvoslati rendszer átalakulására s fejlődésére, végre a fokozatos bíróságokat s azok egymáshoz való viszonyát a jogorvoslati rendszerben; — áll továbbá 3 részből, fejezetekre osztva, melyek elseje az átszármaztató hatályú jogorvoslatokról szól, melyek közé számlálja a szerző a felebezést, felülvizsgálatot és semmiségi panaszt; másodika három fejezetben tárgyalja az átszármaztató hatálylyal nem bíró jogorvoslatokat, u. m. az ítéletnek az ítélő bíró által való kijavítását, kiegészítését és értelmezését; a meg nem jelenés folytán használható jogorvoslatokat s a perújítást; a harmadik rész végre eszméket nyújt a jogorvoslatok rendszerének szabályozásához, tekintettel hazai viszonyainkra, tárgyalván három fejezetben a rendszer általános alapelveit és ugyan az írásbeli s a közvetlen szóbeli eljárásban, az átszármaztató hatálylyal bíró, s azzal nem bíró jogorvoslatokat. — Szerző e pályaművével a Sztrokay-féle díjat csak azért nem nyerte meg, mert a sors, úgy látszik, már némi változatosságot akart, hogy a pályázásra kedvet csináljon másoknak is; egyébiránt Zlinszky pályaműve, a bírálók által Schreyer Jakabóval hasonló becsünetek itéltetett s ezért dicséretet is nyert. Nagyérdemű versenytársnak mondja a bírálót, melynél a másik csupán a vitás kérdéseket illető élénk és bő tudományos polemia tekintetében kitünőbb.

9. A magyar magánjog, mai érvényében, különös tekintettel a gyakorlat igényeire. Budapest, 1879—80, a Franklin-társulatnál, 751 l., nagy 8-adr. — Legnagyobb kiterjedésű s legutolsó műve a iáradhatlannak, melyet, füzetekben adva, halála előtt kevéssel végzett be, ama mohó sietséggel, melyre, természetes izgatottságán kívül, annak előérzete által is ösztönöztetett, hogy napjai meg vannak számlálva. A mit munkái nagyobb részéről kénytelenek vagyunk bevallani, hogy t. i. azok, a gyors dolgozásnak mintegy ostorral hajtott s azon szükségérzet által sarkantyúzott mohósága miatt, mely őt piacra szánt kézükönyvei mielőbbi elkészítésére s értékesítésére vezette, épen nem dicsekedhetnek a »nonum prematur in annum«-féle tökély, gondos kidolgozás, rendezés és simítás tulajdonával, s hogy e gőzerővel kergetett műveken a kellő figyelemszülte correctség hiánya nagy mérvben mutatkozik: ugyanezt, talán fokozott mértékben kell elmondanunk e legnagyobb terjű munkájáról, melyet még nagyobb sietséggel s gyorsasággal állított össze, sűrűn nyomott 47 iven, mint egyéb kézükönyveit. — Megirni a magyar magánjogot »mai érvényében« már magában is vakmerő vállalkozót kívánó s ijesztő feladat a jogchaosz azon posványában, melynek évtizedek óta gyülekező, múltból és jelenből, itthonról és szomszédból összeszedett heterogén anyaga már csaknem lehetlenné teszi az eligazodást; — e bonyodalmas, ágas-bogas, ezerféle bokorral, tüskével, gyommal benőtt, fojtó légű tömkelegben tájékozásra, abból kijutásra Ariadne fonalat nyújtani akarni, oly önbizalomra mutat, melyet igazolni igen nehéz. S még bámulandóbb, hogy ez emberi erőt majdnem meghaladó munkára, s mi több, annak néhány hó alatti bevégzésére egy már testben lélekben beteg ember vállalkozott. Kétségkívül a rohamos sietség s közbejött végkimerülés okozta, hogy a nagy munka, a szerző vezéreszméit és szándéklatait ismertető előszóval ellátva nincs. — Ha az olvasó a fejezetek és szakaszok, a paragraphusok és idézetek e roppant tömegére tekint: meg nem foghatja, hogyan volt képes a mellbajban senyvedő, összetörött testű s lelkü, gondok- s aggodalmaktól gyötört szerző, élete utolsó évében, s annak is csak kisebb részében, e colossális tömeget összeírni, hol vette a bátorságot ahhoz hozzáfogni, az erőt azt ernyed-

lenül folytatni, s végre is, a fenyegető halálhoz mintegy halasztási kérelmet adva s vele alkura lépve, befejezni? — Fájdalom, az erőltetve készült munka, bár nagy olvasókörré talált, és sokak által megvétellett, mert vezér és útmutató szükségét a tömkelegben mindenki érezte, s így gyakorlati hasznúnak mondható; írói reputációját nem nevelte, s ezt barátai is kénytelenek elismerni. Tömve van az kellő kifejtést nélkülöző eszmékkel, hibás értelmezésekkel s idézésekkel, nyelv- és mondattani hibákkal. A javítással, úgy látszik, sem ő maga, sem helyette más valaki nem sokat vesződött, mert nyomtatási hibáktól is hemzseg a gondozatlan kiadvány. — De vannak egyes igen becses részei, összeállította itt mindazt, a mit annyi értekezésben szétszórva elmondott, s egészben véve mégis sokkal kimélőbb bírálatot érdemelt, mint a melylyel, a legbántóbb és legkeserűbb modorban, megrovatott.

E vaskos munkákon kívül az akadémiában két értekezéssel lépett fel; egyik »a telekkönyvi intézmény befolyásáról a tulajdonjog szerzésére és érvényesítésére« székfoglaló értekezése volt, s a második osztálybeli Értekezések során 1877-ben jelent meg; másik két legújabb perjogi (a legutóbbi német s a Glaser-féle osztrák) törvény ismertetése, ugyanott 1879-ben.

És ezenkívül a cikkek mily tömérdek halmazával látta el a jogtudományi szaklapot, melynek több mint egy évtizeden át hű munkatársa, s utóbb másfél évig szerkesztője volt, a »Jogtudományi Közlöny«-t — cikkekkkel, melyek részint magasb tudományos értékkel, de kivétel nélkül több-kevesebb gyakorlati beccsel bírnak. — Nem volt ez alatt törvényhozási mozzanat, vitás kérdés a codificatióban, az igazságügyi minisztériumokban, az enquetekben, az országgyűlés jogügyi bizottmányában, s a bíróságok elvi jelentőségű ítéletei körül, melyekhez értelmesen, tapintatosan, tudományos készüllettel, s mindenkor illedelmesen és szerényen, bár öntudatosan s függetlenül nem szólott volna. A jogtudomány s törvénykezés minden ágára kiterjedt figyelme; bírálta a törvényjavaslatokat, s meghozott törvényeket, a megjelent jogtudományi munkákat, fejtegette a nem eléggé világos törvények értelmét, a napirenden levő érdekes jogi kérdéseket, döntvényeket s ítéleteket; igyekezett megelőzni a tévedéseket s kijelölni a meg-

történt hibákat, s azok orvoslására hatni, ismertette a külföldi törvényhozások műveleteit a hasonló jogtudomány világnál s a jogász-gyűlések tárgyalásait. — Ha bepillantok a Jogtud. Közlöny történetesen előttem fekvő évfolyamaiba, ott látom értekezéseit a pestvárosi telekkönyvről, a bírósági végrehajtók számára kiadott utasításról, a váltók telekkönyvi bejegyzéséről; a gyámhatóság s örökösödési bíróságról; a köteles rész s törvényes osztályrészeiről, s ezek közti különbségről; a porosz jelzálogtörvényről, a perujtásról; az ítéletek szerkesztése körüli hiányokról; a törvénykezési rendtartás reformjáról; a telekk. előjegyzés igazolásáról; a vaspályák kártérítési kötelezettségéről, az örökösödési eljárás reformjáról, a büntető törvényjavaslatról, Teleszky perrendtartási szervezetéről; a bagatell-jogügyekben bíraskodásról; a törvényes osztályrész kiszámításáról, a nemzetközi telekkönyvi statisztikáról (10 cikk); a bíróságon kívüli beismerés hatályáról, a közszerzeményi jogról; a szolgalmi jogról; az ösiségi nyiltparancs alkalmazásáról szemben a telekkönyvvel, s ott látom bírálatait több jogtudományi munkáról stb.; mindenütt szeme előtt tartva a tudomány legújabb vívmányait, s a magyar szempontot és a felsőbb bíróságok gyakorlatát.

Zlinszky meleg részvétellel csatlakozott minden vállalat-hoz, mely a magyar jogtudomány előbbrevitelét tűzte lobogójára. Így, midőn a sopronyi s az ez által megkeresett budapesti ügyvédegylet korszerű indítványozása folytán az általános magyar jogászgyűlés összehívása elhatározott, s az első magyar jogász-gyűlés 1870. évi szeptember 25—30-ik napjaira összejött: ő az elsőik közt volt, ki annak munkáiban buzgó részt vett, s e lelkes részvétet ernyedetlenül folytatta a következő gyűléseken is, véleményeket adva, előadói fáradságot vállalva, vitatkozva, s a gyakran kellemetlen és keserű megtámadások által el nem rettentve. Nem engedi hely és idő, hogy e részvétének részleteit bővebben előterjeszsem, csak futóban említem, hogy az 1870-iki első jogász-gyűlésen ő volt előadó amaz indítványra nézve, melyet *Környey Ede* tett a békebíróságok meghonosítása tárgyában, beiratkozott a negyedik szakosztály tagjai közé, melynek körébe a bírósági szervezet, polgári eljárás, jogtanulmány, jogtörténelem és

törvénykezési statisztika tartoznak; részt vett a közjegyzőség s békebiróság feletti vitában; — az 1871-iki második jogász-gyűlésen, *Weisz Lajosnak*, az egyes bíróságok illetősége tárgyában beadott indítványára nézve a kisebbség, illetőleg saját véleménye előadójává választatott, melyszerint: »a gyűlés által kimondandó, hogy jó igazságszolgáltatás biztosítékát csak társas bíróságok által lehetvén elérni, az egyes bíróságok csak mint czélszerűség tekintetéből felállítható kivételes bíróságok tekintendők;« — az 1872-iki harmadik jogász-gyűlésen egyik véleményező s előadó volt *Gyárfás Istvánnak* a hazai árva-ügy rendezését tárgyzó indítványa felett, bőven indokolt véleményében azon nézetet pártolván, hogy az árvaügy kezelése, mint a mely az állam közegeinek kizárólagos jogá nem lehet, a családra legyen fektetve; — s ezenkívül részt vett a szóbeliségre s közvetlenségre alapított eljárásban szükségelt előkészítő iratok hatálya iránt *Szabó Miklós* indítványa felett, és a jelzálogi egyetemlegesség megszüntetése iránt folyó vitában; ugyane gyűlésen választatott meg a jogász-gyűlés állandó bizottsága tagjává; az 1873-iki negyedik gyűlésen a közvetlen szóbeli eljárásban engedendő jogorvoslatok kérdésében nyilatkozott a két bírósi rendszer mellett, oly értelemben, hogy az első fokú bíróság által hozott végítéletek ellen a föllebezés a másodbírósághoz úgy a tény, mint a jogkérdésben megengedtessek; a másodbíróság határozatai ellen pedig csak semiségi panasznak lehessen helye oly esetben, ha a másodbíróság határozata az eljárás lényeges hiányai, vagy helytelen törvénytárgyarázat miatt támadtatik meg; — az 1874-ik évi ötödik jogász-gyűlés egyik nevezetes tárgyát az ő véleményes indítványa képezte azon kérdés felett: vajjon megengedendő legyen-e a telekkönyvi tulajdonos ellenében az elbirtoklás? mire ő akkép válaszolt, hogy az elbirtoklás intézményét telekkönyvi bejegyzés tárgyát képező jogokra nézve is szükségesnek tartja, azonban úgy, hogy harmadik személyek jóhiszeműleg szerzett jogainak sérelem ne okoztassék; ezenfölül részt vett a szóbeliségben megengedhető jogorvoslatok felett megújított érdekes vitában is; — végre az 1876-ik évi hatodik gyűlésen azon kérdés felett, hogy: »tekintettel a telekkönyvi intévényre, az ingatlanokra nézve a dologbani való jogoknak minő

szerzési módjai, s mily hatálylyal engedendők meg? « mélyreható vitatkozás fejlődvén, abban, mint speciális kedves tárgyában, élénk részt vett. — A legfontosabb telekkönyvi kérdésekben meggyőződésévé érlelt s a jogász-gyűléseken vitatott véleményeinek azután kimerítőbb és szabatosabban feldolgozott kifejezést adott, akadémiái székfoglaló értekezésében 1877-ben, jelét adva bő olvasottságának s ismeretségének az e tárgyra vonatkozó gazdag német s francia irodalommal s judicaturával.

Midőn 1873-ban társaság alakult jog- és államtudományi műszótár szerkesztésére, mely a Jogtudományi Közlöny szerkesztőségében tartotta üléseit s tagjai közt egyes szakmák szerint osztotta ki az összes gyűlés által felülvizsgálandó dolgozatokat, e társaságnak, oly férfiak során, mint Apáthy István, Bodoky Alajos, Dárday Sándor, Garay Dezső, Grósz Lajos, Hoffmann Pál, Hatala Péter, Matlekovich Sándor, Schnierer Gyula és Aladár, Takáts Lajos, Wenzel Tivadar stb. ő is munkás tagja volt. E társaság a Jogtud. Közlöny 1873-iki kimutatása szerint akkorig 9410 műszót gyűjtött, s ezek közt Zlinszky a dologi jog köréből 466-ot. A gazdag anyag, miután a vállalat megszűnt, Ballagi Mór t. társunk kezei közé van letéve, s az akadémia által, ha ez elszánja magát a jogi műszótár újbóli kiadására, haszonnal vétethetik igénybe.

Nem lehet e helyen feladatom Zlinszky Imre egyes nézeteit s állításait, tanait s véleményeit részletesen vizsgálni s bírálni, a mi a részemre kiszabott rövid idő alatt lehetetlen is volna, mert munkássága a jogtudomány annyiféle ágaira terjedt ki, hogy ily ismertetés, s még inkább ily bírálat köteteket venne igénybe, s feladatommal össze se férne. Csak általánosságban s fővonásokban jelölhetem ki sokoldalú munkásságának céljait s irányait.

Hivatalos bírói pályája az íróival szorosan összeolvadt, s amaz folytonosan táplálva emezt, gazdag anyagot nyújtott rendelkezésére, és emelte írói hitelét s tekintélyét, ez pedig koszorúival díszítette amaszt; mely nálunk észrevétlenül, kitüntetetlenül, külső fény nélkül, s csak a teljesített nehéz kötelesség öntudatában lelve ösztönét s vigasztalását, birkózik a végtelen periratok tömegeivel; a kettő azonban együtt, a reá halmozott,

bármily erős egyes ember erejét túlhaladó munkateher által, agyonnyomta a mértéket tartani nem tudót.

Jogászai s írói törekvésének fő vezérszempontja volt, melyhez első fellépésétől fogva letűnteig következetesen hű maradt, a szabadelvű haladás, az emberiségnek s ennek családai közül szívéhez legközelebb álló nemzetének, a jól megválasztott törvénykezési intézmények által is előmozdítandó jóléte, szabadsága s boldogsága. Ennek épülő templomához hordta rendkívüli szorgalommal s erőfeszítéssel a köveket, az összetartó meszet s vizmentes czementet, mely a romlásnak ellenálljon s az idők viharait kibirja. Folyvást haladni az egyszerre el nem érhető, de szem elől soha nem tévesztendő tökély s ideál felé; folyvást javítani az alapokon s falakon és tetőkön, új épületeket is emelni a már haszonvehetlen régiek helyébe; gondosan vizsgálni a tervrajzokat, s ellenőrizni, hogy a kivitel azoknak megfeleljen, s azt, a mi jól van kigondolva, kontár kezek el ne rontsák; ez volt nemes czélja törekvéseinek, feladata életének. A kor józan kívánatait mindenkor megértette, s azok útját, zsibbadást nem ismerő erős karokkal egyengette; a tudomány színvonalán járt s annak újabb és újabb vívmányait gondosan elsajátította; átültetni s meghonosítani igyekezett a hasznos növényeket s diszes virágokat, irtotta a káros, az egészséges növényzetet elnyomó gyomokat s mérges gombákat. Minden nagy haladási eszme s életérdek, mely a jogtudomány láthatárán hajnalcsillagként feltűnt s görcsövi megfigyelés tárgya lett, benne alapos vizsgálóra, s meggyőződés után, lelkes védelmezőre, buzgó pártolóra s terjesztőre talált; mély meggyőződésű barátja s minden alkalommal hirdető apostola volt a szóbeliség, közvetlenség s nyilvánosság rendszerének a törvénykezésben, a szabad bizonyításnak, a birói függetlenségnek, a vádrendszernek s esküdtszéki intézménynek bűnügyekben, a halálbüntetés eltörlésének, az ügyvédség s közjegyzőség oly szervezésének, mely ez intézmények magas és nemes hivatásának legjobban megfelel. Ily eszmék s elvek bajnokát, elmaradott férfinak, antediluvianus, korlátolt eszü, vagy éppen közveszélyes írónak, a hűbéri kor Don Quixottejának bélyegezni valóban nem lehet, csupán azért, mert »Örökösödési jogában« a kor újabb áramlatával szemközt

lépett; s még azoknak is, kik nagyterjű munkálkodását kicsinylő szemekkel s fitymálva nézték, meg kell vallaniok, hogy kezdetől végig, mint a szabadelvű haladás ügyes és bátor bajnoka futotta pályáját a jogtudományi irodalomban.

Másik érdeme, s legalább sokak előtt, kik pedig távol vannak attól, hogy a sötét középkor barátainak mondathassanak, nagy érdeme, hogy sohasem szűnt meg magyar lenni, s folyton ápolta kebelében a sokszor gúnyolt, de kiirthatatlan s hypertudós túsúrásokkal meg nem ölhető nemzeti génusz vele született tiszteletét; sohasem felejtette el azon sorokat, melyeket a magyar örökösödési jogról irt pályaműve jeligéjeül választott. Tudományos pályáján, — lehet, hogy hibás felfogással s téves alapon, — a mit most, sírja felett minden polemiát kerülve, vitatni nem akarok, de mindenkor faja javára törekedett s annak specificus érdekeit tartotta első sorban szeme előtt, a cosmopolita áramlatokkal szemközt. — Ám legyen ez érzelmi vagy idylli szempont, de mindenesetre inkább érdemel kiméletet, mint kigúnyolást, s azon lenéző hangot, melylyel róla nagyeszű, de szárazabb kedélyű juristák nyilatkoznak.

Újabb korban, miután a jog alapelveinek vizsgálata s tanulmányozása a bölcsészet körébe tétetett át, — s így a szorosabb értelemben vett törvénytudomány szűkebb körre szorúlva, elvesztette előbbi általánosságát s egyetemlegességét, — az összehasonlító jogtudomány állította helyre, kiragadva a korlátozott particularismus szűk békóiból, s a szétszaggatott láncszemeket egybefűzve, ez ismeretszak magasb tudományos jellegét. Az összehasonlító jogtudományt művelte előszeretettel a mi Zlinszky Imrénk is, s ez adja meg különben leginkább gyakorlati irányú s célú műveinek többé-kevesebb tudományos becsét.

Munkássága kiterjedt a jogtudomány majd minden ágára, s a bírói széken kifejtett acta-emésztő tevékenységét még felülmúlta az írói pályán kifejtett ernyedetlen, mondhatni, éhes-szomjas szorgalma. Aránylag kevesebbet foglalkodott a büntetőjoggal, mint a polgári magánjoggal, s különösen a perjoggal és a telekkönyvi kérdésekkel, melyekre nézve közelismerés szerint kitűnő specialista volt. Roppant tevékenysége nagy, vastag munkákban, commentárookban, monographiákban, és

százakra menő, részint igen becses tartalmú értekezésekben s bírálatokban; tudományos szaklapoknak nemcsak támogatásában, de szerkesztésében is, s gyűjteményes munkáknak, mint nevezetesen a már 25 kötetre menő Döntvénytárnak összeállításában nyilatkozott, mely utóbbinál Dárday Sándor s Gáll József voltak társai, s melynek szerkesztésében 1872-ik évtől fogva, a gyűjtemény 5-dik kötetétől kezdve egész a 23-dik kötetig, bekövetkezett halála idejeig, vett részt, különösen a királyi Curia legfőbb ítélőszéki osztálya határozatait közölván s dolgozván fel csodás kitartással; — e munkásság úgy kül-, mint belterjedelmét tekintve, bámulásra ragad, mert majdnem oly termékeny, mint Jókaié a regényirodalom, Szász Károlyé a versköltészet s műfordítás, Szilágyi Sándoré a történettudomány terén, — úgy, hogy a közönséges rest vagy félrest ember csodálkozva kérdezi: hol veszíték mind ehhez a szükséges fizikai időt? mikor alusztok? mikor szívtok friss levegőt?

E sokoldalú s túltermékeny irodalmi munkásságában főleg az élet s nemzete gyakorlati szükségére irányozta figyelmét, mélyebb elméleti buvárlatokkal keveseb szerencsével foglalkodott, abstract szörszálhasogatásokkal pedig nem szeretett vesződni. Az életnek, a hazai élet szükségleteinek szolgált hí napszámoskép. De, fájdalom, saját házi szükségének fedezése céljából is sokat irt, s ezért gyakran elsietve, elhamarkodva, kellő gondosság, s rend és csín nélkül. Kénytelen volt ezt tenni, hogy üldöző hitelezőinek eleget tehessen, s annyiaval inkább, mert tapasztalta, hogy több tudományos becsűsel bíró munkái sokkal kisebb keletnek örvendenek, s e tekintetben az akadémiai százaranyos jutalmak sem vigasztalhatták; mert, mint magától hallottam, e tiszteletdíj legnagyobb részben felment a források megszerzésére, melyek nélkül nem dolgozhatott.

Mindent összevéve, reá illik sok részben, — nem kell mondanom, hogy kisebb mérvben, — mit t. alelnökünk Pauler elmondott az összehasonlító jogtudomány nagymestere, Mittermayer felett e helyen tartott emlékbeszédében. Nem adott meglepő eredeti eszméket, nem fedezett fel elfelejtett régi jogemlékeket, nem is bocsátkozott a római jog subtilitásainak élesesű fejtegetésébe, de szem előtt tartotta az emberiség s hazája érdekeit, gyümölcsözővé iparkodott tenni a meglevő tudomá-

nyos tőkét s elősegítette a jogtudomány új sarjának fejlődését, mely a különböző törvényhozások s tanok összehasonlítása által a tökéletesb intézmények felismerésére, s így az okszerű haladás ösvényére biztosan vezet.»

Kitünő gyűjtő szorgalmának s nagy emlékező tehetségének eredménye a gyűjtött anyag, a tudományos idézetek gazdagsága minden jobb művében; éles eszének érdeme pedig a rendszerint világos, értelmes előadás; ellenben sietségének, mohóságának sajnos következése a nem mindig czélszerű feldolgozás, a rendszerességnek s a nyelv correctnességének, s még inkább csinjának és díszének gyakori hiánya. Sokat, gyorsan dolgozva nem fordított elég időt a simításra, nem ért reá, hogy röviden írjon, hogy törüljön; ezért sokszor túlbő, ismétlésekbe esik; nyelve laza, pongyola, mint öltözete is volt; s csak igen ritkán emelkedik magasb fokú tisztaságra; a mi annál inkább érdemel megrovást, mert ő már, fellépésekor, kész nyelvet talált, nem kellett e részben a kezdet nehézségeivel küzdenie, mint Fogarasinak, szavakat csinálnia, miket mások már megcsináltak. Nagy mértékben feltünő e hiány utolsó terjedelmes munkájában, a magyar magánjogban. Birálói többször mondták, s ezt nem ok nélkül, hogy sokat árt munkáinak a sietség, az elhamarkodás, a nyugtalan vágy azokat piacra lökni, a jó beosztás, összhangzatos oeconomia, s csinos feldolgozás rovására. E részben őt menteni nem akarom, mert tagadhatlan, hogy munkái tetemes részét nem a hírnek s dicsőségnek, hanem egyenesen pénzkereseti, egyébiránt tisztességes vágyból, a gyakorlati kézikönyveket kereső, vevő, s a szerzőt anyagilag, a kitünő tudományos munkák szerzői felett, jutalmazó nagy közönség számára irta. Így jöttek világra egymásután commentárai, melyek közt a telekkönyvi ér legtöbbet; — így jelentek meg az új törvényekkel majdnem egyidőben azoknak gyakorlati magyarázatai, holott arra, hogy valamely életbe lépett új törvényt hasznosan s alaposan commentálni lehessen, a törvény élet- s gyakorlatbeli eredményeinek bizonyos időn át tartó megfigyelése s higgadt vizsgálata szükséges. Jó commentár számára felvilágosító, kiegészítő adatokat csak az élet, gyakorlat, tapasztalás szolgáltathat.

Azonban, ha e vásári művek nem állják is ki a maga-

sabb igényü bírálatot a »Bizonyítás elmélete«, az »Örökösödési jog«, a »Jogorvoslatok rendszere«, s a telekkönyvekre vonatkozó, perjogi, s a bírósági szervezetet tárgyzó értekezések oly fokon állanak, hogy azokat a magyar jogtudomány, sőt az összes jogirodalom figyelemreméltó termékei közé méltán sorolhatjuk, s nincs okunk pirúlni, és egyik tisztelt jogtudósunk s codificátorunk azon nézetét alkalmazni, hogy a »a magyar jogirodalom terén megjelent munkák minőségét tekintve, jó, hogy nyelvünk elszigetelve van, mert nem kell miattok a külföld előtt szégyenkednünk.«

Sok keserű órát okozott a boldogútnak írói pályáján a gyakran kiméretlen bírálat, melylyel művei, a tagadhatlan hiányaik mellett is értékes s neki sok álmatlan éjjelét igénybe vevő művek, bizonyos oldalról üldöztettek. Ha védte magát, mire gyakrabban szorúlt, ez mindig szerény és nyugodt hangon történt; mert Zlinszky Imre birt ugyan büszke önérzettel, s meg volt benne a Horáitz által említett, s a nevetséges hiuságtól megkülönböztetett »superbia quaesita meritis«, de nem volt elbizakodott, nem is hitte magát csálhatatlannak, s a megtámadások ellenében szükségesnek tartott védelemnél sohasem vesztette el birói higgadságát, sohasem tévesztette szeme elől az illem, és művelt férfiakhoz méltó eszmecsere szabályait. Az okok győző erejének mindig kész volt engedni, sohasem lett mértéket vesztő, szenvedélyes, goromba s maró ellenfél, s bár fájt neki másoknak mérges harapása, azt sohasem viszonzta hasonlóval.

És most még egy komoly pillantást akarok vetni Zlinszky tevékenységének másik oldalára. Ő bíró volt, s alsóbb fokokról, hol magának bő gyakorlatot s tapasztalásokat szerzett, a királyi tábla tanácsába emelkedett. Egyike volt ott a tekintélyeknek, főleg telekkönyvi, örökösödési, hagyatéki ügyekben s zálogperekben. Munkássága itt is elsőrendű vala, s ha az előadmányok számára nézve némely társai túlhaladták is, tekintve a neki osztatni s általa előadatni szokott ügyek fontosságát: a legjobb munkaerők közé kell őt számítanunk. — 1871-ben, midőn a táblánál előadó bíró lett, 378; — 1872-ben, ugyanakkor, midőn már a Jogtudományi Közlönyben kifejtett munkásságán kívül, kézikönyvet is adott a végrehajtók számára, 437;

— 1873-ban, telekkönyvi munkája kiadásának évében, 439 ;
 — 1874-ben, akadémiai nagy pályaműve megírásának eszten-
 dejében, 516 ; — 1875-ben, mikor a közjegyzők számára irt
 kézikönyvet elkészítette, 528 ; — 1876-ban, melyben örökös-
 södségi jogának megteremtésére fordította szellemi erejének
 nagy részét, e mellett mégis 534 ; — s így tovább 1877-ben
 514, 1878-ban, midőn a »Jogorvoslatok rendszerét« kidolgozta
 s e becses munka mellett még egy pár kézikönyvet is gyár-
 tott, 515 ; — 1879-ben, a magyar magánjog kiadásának meg-
 kezdése mellett, s már betegen, még mindig 415, s halála
 évének kezdetén¹, míg t. i. reszkető újjai a tollat elbirták,
 azonkívül, hogy a »magyar magánjogot mai érvényében« őri-
 ási megerőltetéssel, s mondhatni, öngyilkos kézzel befejezte,
 még 81 ügyet adott elő, s az ügyek ezen nagy számában azok
 öt-hatodrésze érdemleges, és nagyobb munkát, terhesebb fá-
 radságot, gondosabb s mélyrehatóbb vizsgálatot követelő elő-
 adás, s csak egy hatoda volt ülésen kívüli elintézés. És e mel-
 lett özönnel irta a cikkeket, szerkesztett szaklapot és Dönt-
 vénytárt, előadója volt a jogtudományi államvizsgáló s ügy-
 védvizsgáló bizottságnak, részt vett ez utóbbiak üléseiben s
 a jogász-gyűlés állandó bizottságában. — Gyors felfogását,
 mély belátását, értelmes, világos előadását egyhangúlag elis-
 merték s dicsérték elnökei s bírótársai ; de utóbbi időben már
 egyszer-másszor erőt vett rajta a belefáradás, elszóródás, pon-
 tatlanság hivatalos teendőinek vitelében, hibákat követett el a
 leírásban, olykor felejtett, s nem tudta figyelmét összponto-
 sitani.

Nem csoda. Ez a magyar bírónak, a mostani viszonyok közt
élvezett hosszabb hivatalviselés után, szomorú sorsa és vége,
 még akkor is, ha egyebet nem csinál, mint csupán bíraskodik.
 — Nem akarom állítani, hogy Zlinszky *csupán* bírói teendői-
 nek terhe alatt törött össze ; járultak ehhez, más, nem a bírói
 helyzetben rejlő tényezők is ; de a meggyőződés ma már álta-
 lános, hogy Magyarország bírái, ha kötelességöknek híven
 akarnak megfelelni, leroskadnak a teher alatt, mely vállalkat
 nyomja, s ezért általánosan nyomott hangulat s elkedvetlene-
 dés is uralg a bírák soraiban, mert tapasztalják, hogy a fenn-
 álló rendszer mellett bármily erőfeszítéssel s önfeláldozással

sem képesek legyőzni a nehézségeket, s feldolgozni a halomra gyűlt hátralékokat, s azon kellemetlen s leverő érzéssel folytatják munkáikat, hogy ily túlterheltség s elhamarkodás mellett az alapos igazságszolgáltatás, és ezzel a bíróság iránti tisztelet és bizodalom, fáradozásaik legszebb jutalma, s az országos egységnek egyik fő talpköve, veszélyezve van. — Meg kell ragadnom ez alkalmat, — lelkiismeretem s legbensőbb meggyőződéseim ösztönöz erre — hogy rövid rajzát adjam a méltó panaszokra okot adó helyzetnek, melyben Magyarországnak bírái oly rosszúl érzik magokat. Pedig a magyar bírák valóban — kevés kivétellel — többet végeznek, mint bárhol s mint rendes viszonyok közt tőlük méltányosan követelni lehetne, és ily roppant munkaeredmény csak azon nemes törekvésnek köszönhető, mely a magyar bírói kar többségét lelkesíti, hogy t. i. a hazai igazságszolgáltatás becsületét, hitelét, lehetőségig emeljék; ha van, megőrizték, ha nincs, megalapítják. De végre is mindennek van határa s az emberi erő korlátolt. Annál nehezebben esik azután, hogy bármily erőfeszítéssel sem képesek, nem bennök rejlő okok miatt, az említett nemes czélt kivívni.

A bírák száma, bármily nagy s bármily sokba kerül is az épen e részben fősvénykedő államnak, a törvénykezés hibás rendszere mellett, melyen foltozásokkal lényegesen segíteni nem lehet, a reá várakozó munkatömeget többé el nem bírja, s e képtelen tömeg, tapasztalat szerint, nem apad, sőt inkább ijesztőleg szaporodik, s hógomolykép növekszik. A ki az ország pénzügyi helyzetében a bírák számának további szaporításáról beszélne: anathéma alá esnék, s ez valóban nem is volna gyökeres orvosság; a ki pedig gyökeres reformokat emleget, agyonhallgattatik. Pedig a meglevő bírák száma, a most fennálló, már mindenki által kárhoztatott, s úgy a kormány, mint a nép, úgy a bírák, mint az ügyvédek által rossznak elismert rendszer mellett, kétségkívül elégtelen; s ez állapot részint kapkodó elhamarkodásra s felületes eljárásra vezetve, az alapos vizsgálatot s határozást veszélyezteti, részint a túlterhelt munkásokat elkedvetleníti, s erejüket rövid idő alatt kimeríti. A hol egy bíró egy éven át, ezeret túlhaladó ügyet nem any-

nyira gondosan vizsgál s tanulmányoz, mint rohamos sietséggel hány és vet, a hol egy ülésben 40—50 ügy morzsoltatik le fáradt és elfásult bírák előtt, kiknek agyában, ha ezen szegény, egyes emberi agy bölcs káptalan volna is, a sokféle törvény s még többféle rendelet és pótrendelet szerint elbírálandó tarka ügytömeg chaoticus zavarban kering: ott lehetetlen felelősséget vállalni azért, hogy a judicatura magas hivatásának komolyan megfelelhessen, s az igazságszolgáltatás szent érdekei kockára ne tétessenek; ott épen a kötelesség-teljesítő s a közjó érdekéből minél nagyobb kiméletet s ápolást igénylő munkaerők lehangoltatnak s csakhamar elpusztúlnak, mint erre már nem egy példa van. Egyiknek szemeit támadja meg a sok olvashatlan irkafirka s az éjjeli lámpa gőze; másiknak túleröltetett agyveleje esik martalékkul a lágyulásnak; a harmadik, zárt szoba falai közt görnyedve s friss levegőt és mozgást alig élvezve, legalább is úgynevezett »államarányér« áldozata lesz, mely nem zsebeiben, hanem meggörbült gerinczeiben üt tanyát. — A bírónak, hogy nehéz kötelmeit híven teljesítthesse, s a tömérdek munkaterhet, mely viszonyaink közt vállain fekszik, kellő időben feldolgozhassa, s az újának helyet csináljon, ha azon csak kivételes és igen ritka gyorsan dolgozó tehetséggel nem bír, melylyel, például, Zlinszky a természettől el volt látva, s ha hátralékok tengerébe merülni nem akar, minden idejét kizárólag, részint magános íróasztalánál, részint a komoly tanácskozás termében (mit mondok, termében? sokszor inkább szűk és dísztelen barlangjában) kell töltenie, s alig marad néhány órája hetenkint, hogy megviselt tüdejét s fáradt szemeit szabad légben tett rövid sétáin némileg felüdítse. — Ha törvény nem tiltaná, sem foglalkodhatnék acta-olvasáson s a chaoszból kihalászandó vélemény feletti fejtörésen kívül egyébbel. — Kivéve az üléseken kívül kevesebb terhelte, előadással nem vesződő elnököket s tanácselnököket, és egy-két szerencsésebb test- és koponyaalkatú egyéniséget, ki az álmod s pihenést majdnem egészen nélkülözni képes, tanulásra, könyv-olvasásra, szaktudományában haladásra, irodalmi működésre sincs ideje. Családi örömek élvezetéből minél kevesebb jut neki.

S ez önfeláldozásért micsoda jutalom vár reá? — A törvény által, mely belőle remetét csinált, el van zárva előtte

a polgári dicsvágnak, a nemes hiuságnak minden más tere, saját hidegen és szárazon méltóságos birói hatáskörén kívül; — el van zárva minden más keresetmód, melyekben mások, ha kellő képességgel s ügyességgel birnak, szabadon válogathatnak s itt-ott nyakig duskálkodnak, kivévén az egy sovány irodalmi tért, melynek művelésére azonban ideje úgy sem marad. Élnie kell úgy, a hogy tud, szerény fizetéséből, ha apai vagy előbb p. o. ügyvédi pályán szerzett egyéb vagyona nincs; — kizárva a politikából, s nem találva hiuságának hízoló tapsokra, mint a politikai bajnok, meg kell elégednie tiszta öntudatának szerény jutalmával, távol minden politikai hatalom s befolyástól, minden nyereszkes vállalatától, vagyonosodási forrástól, minden mellékjövedelemtől; míg más magasabb képesség, p. o. egy a szónoklat hatalmával rendelkező képviselő, tapsoknak örül, fáklyás zenét vár, a miniszter uraknak is parancsol egy kicsit, kinevezéseket hord zsebében s vasúti és bankengedményeket eszközöl maga és barátai számára, — míg más, nembírószági hivatalnok is legalább nincs gátolva abban, hogy anyagi vállalatokban részt vehessen, azok hasznát húzhassa s p. o. pénzügyi és jogi ismereteit s tapasztalatait érvényesítse és hasznosítsa.

A puritán szellemű törvény, mely a bíróból ily elszigetelt remetét csinált, kétségkívül a legnemesebb törekvés szülötte; azt akarja, hogy a bíró ne viselhesen semmi olyan állást, mely nemes teendőivel, s hivatala szűz természetével s méltóságával akár illelmi, akár elfoglaltsági szempontból össze nem fér, hogy teljesen megőrizhesse politikai függetlenségét, részrehajlatlanságát, s kívül éljen a szevedélyizgató politikai viharok légkörén, távol álljon minden nyereségvágytól, pénzszagú üzlettől, s jelleme minden anyagi érdeken felül emelkedő tiszta magasságban, szűzen és szeplőtlenül maradjon. Igen szép és nemes felfogás; az angol bíró képe, áthozva hazai viszonyaink közé. Csakhogy Angolország nagybírái ezen feláldozásért, ki vannak emelve az anyagi gondok súlya alul, míg a magyar bíró anyagi jutalma, a mai viszonyok s drágasághoz mérve, annyira szerény, hogy abból nagyobb családú ember, minden fényűzéstől őrizkedve is, alig élhet. — A legfőbb ítélőszéki bíró szálláspénze 600 frt; a királyi táblabíróé 400, a vidéki

biróé épen csak 200 frt, melyet legalább még annyival kell pótolni, hogy állásának megfelelő tisztességes helyzetben s környezetben végezhesse munkáit. — A ki ismeri a budapesti piac és szállások, fűtési anyag és cseléd drágaságát, a ki tudja, hogy a vidéki piacok és szállások viszonyai sem kedvezőbbek, hogy p. o. a Szolnokról Karczagra áthelyezett bírák százakkal voltak kénytelenek pótolni a részökre megszabott csekély házbért, hogy kerítetlen, nádas házban lakhassanak, melynek padlója nedves agyag: a bírák ezen anyagi ellátását bizonynyal nem fogja megfelelőnek találni. Vajjon képes-e a külön vagyonnal el nem látott, de négy-öt gyermeknek örvendő vidéki bíró, s pesti királyi táblai bíró nem, hogy kényelmesen, de csak valahogy is megélni, a nélkül, hogy uzsorások körme közé ne kerüljön?

S megvan-e, az anyagi hiányában, az erkölcsi jutalom? — Igenis, az alkotmányos király ő felsége évenként legmagasb megelégedését fejezi ki a bíróságok munkaemésztő szorgalma s eredményei felett, de a nagy közönség, mely az igazságszolgáltatással, a bírák bármily önfeláldozása mellett is, megelégedve nem lehet, a rendszer hiányaiból eredő károkat a bíráknak s ügyvédeknek tulajdonítja, s ezektől vonja meg azon bizalmat s tiszteletet, mely fáradozásaiknak a legfelsőbb megelégedésen kívül, legszebb jutalma volna.

Ilyen helyzetnek lehető legátkosabb következéseit alig szükség kimutatnom. — A szegénység, ez a »magna meretrix« rossz útra vezetheti, elcsábíthatja a gyarlóbbakat s corruptio forrása lesz; de okvetlenül elkedvetleníti a legjobbakat is, s leveri azoknak munkakedvét. Ily állapotok visszariasztó képe előtt a jövő nemzedék java kerülni fogja a bírói pályát, mely neki kényelmes és tisztelt élet helyett csak elviselhetlen fáradsalmakat, s díjul szegénységet és hálátlanságot ígér.

De nincs helye itt és most e beteg állapotokat bővebben ecsetelni, nem is akarok kárhozhatni senkit a régebb keletű baj miatt. Csak rá akartam mutatni ez alkalmából a sebre, mely mielőbbi gyökeres orvoslásra vár, ha ki akarjuk kerülni a fenyegető veszélyt, hogy az állami szervezet egyik lényeges tagja rothadásba ne menjen, s a többi részeket is maga után ne vonja; és vigyázatra inteni a consulokat, hogy oly kórállapot

fentartása által, mely a most létező törvénykezési rendszer következése, ne kockáztassa a legszentebb érdekét, melynek valósítását a teherviselő állampolgárok oly méltán követelik az intéző hatalmaktól — a jó igazságszolgáltatást!

Ennyi munka s izgalom, melyet az előadottakban ismertetni igyekeztem, megtörte Zlinszky Imrének különben sem erős testalkatát s idegzetét. Ő elmondhatta volna halálos ágyán, a mit Szent Péter egyházának kupolája alatt, a nagy héten tartott lamentatiók alkalmával, énekel a szertartást vezető püspök: »Zelus domus tuae comedit me.« — 1879. őszén tüdő- s gégesorvadásba esett s már súlyos-betegen ment 1880-dik júniusán Gleichenbergbe, a mellbetegek stájerföldi mekkájába gyógyulást keresni, mert érezte, hogy életére családjának szüksége van, s mert szeretett is élni. Elvesztette kedves leányát, s e fölött érzett apai keserve végkép megtörte roskadozó életerejét. A stájer hegyek közt enyhülést nem találván, halála előtt egy héttel, 1880. július elején, Balaton-Füredre vitette magát, hol csakhamar utólérte az őt nyomról nyomra követő halál angyala. A szomszéd arácsi sirkertben temettetett el, hol pihenő hamvai érdemlett emlékre várnak. Halála nem volt meglepő baráti előtt, kik ismerték betegségét, szenvedéseit, és az egészségnek s önfentartásnak nem kedvező fékezhetlen szokásait s hajlamait.

A koporsón túl, hol a történet komoly múzsájának országa kezdődik, nem hagyhatom említettlenül, hogy Zlinszky, bölcs számítást nélkülöző életmódja által, önmaga is tényezője volt kora halálának. Túlsokat dolgozott s túlerőltette magát. E mellett jó pajtás is volt s mulatni szeretett. A csendes bezárkózást kívánó tisztviselői s írói munka tulajdonképen ellenkezett természeti elevenségével, társalgást kereső vidorságával. Hogy a szünetlen fárasztó szellemi munka által túlfeszített idegeit pihentesse, új izgalmakba rohant. Alig hangzott el izgatottságtól remegő ajkairól a »Bache, evoe!« s már a szűz Themis istennő oltárához járult; a zajos mulatás gőzös, fojtó legű termeiből haza vánszorogva, meggyújtotta íróasztalán magányos éjjeli mécsét s könyvekkel rakva körül magát, hevült agyvelejével, fáradt szemeivel olvasott, olvasott, míg

szemei előtt a betűk táncolni kezdtek, s írt, írt és írt, míg végkép kimerülve össze nem rogyott. Családja szeretetteljes, könnyes, szápó szemekkel, kínos sejtelmek közt leste e túlzó élet elégségét, e hő kebel emésztő sorvadását; s ő szegény nejének lábaihoz borúlva fogadta gyakran, hogy mérsékelni fogja magát. Nem volt ereje szavának állani. S elégett, az emésztő lángok közt elhervadt, és családját inségben hagyta.

De nem beszélek többet életének e sötét oldaláról, s fátyolt vetek a szenvedésekre, melyek élete végső szakát elborították; a tévedésekre, melyekre magát, elcsüggedésében, levertségében vigasztalást, elszóródást s enyhülést hibásan keresve, s az erővesztegetéstől várva erősödést, balra ragadtatni engedé. Hibáit hadd takarják el fényes érdemei, ha azokat egészen ki nem menthetik is. Ne ítéljetez cátói szigorral, stoicus ridegséggel felette; míg emberek lesznek, hibáik is lesznek.

Ő elpihent az élet fárasztó zaklatásai után; közepén egy érdemkoszorús életpályának. Korán megszűnt verni a szív, mely fendobogott a haza javáért s a hazai jogtudomány virágzásáért. Nem a tehetetlen aggkor sorvasztotta el; férfi kora virító delén, munkálkodása leghasznosb, legtermékenyebb éveiben költözött el családja és szerető barátai köréből, kik hozzá melegen ragaszkodtak. Korábban hagyott el, mintsem e társaságban magasabb foku helyre hághatott volna, a mi reá, érdemeire, biztosan várt, ha még él. Ő nyugszik a viharok után; de mi, kik üres székére pillantunk, hol találjunk e veszteség felett vigasztalást?

Használjuk fel e nagy tömegét a tudományos készletnek, mely műveiben lerakva van; s keressünk megnyugvást abban, hogy bár korán félbeszakítottnak kell mondanunk munkásságát, ha azt tekintjük, hogy a természet törvényei szerint még soká élhetett volna, de ismét eleget élt s nem korán halt el, ha az általa elért eredményeket, tudományos hagyatékát vesszük szemügyre. Élete, az évek számát véve, rövid volt, s rövid különösen az akadémiára nézve, mely őt csak három évig mondhatta magáénak, s mely nem egyhamar fog menekülni a veszteség keserű érzetétől, ha arra gondol, hogy ily szép előzmények után mi mindent várhatott volna még nagy tehetségű új tagjától, s hogy ez mily becses adalékokkal gazdagíthatta

volna tudományos tökényt, hosszabbra nyúlt élet mellett, erőteljes férfikorában, ha már eddig is, a kezdet nehézségeivel küzdő ifjú korban, ennyit, s részben ily értékest adott? — De oly munkás, fárasztó, fölemésztő életet élni, mint ő, s mégis sokáig élni, oly kiváltság, mely csak keveseknek adatott. — Vigasztalásul szolgáljon nekünk, bár őt sajnosan nélkülözzük, hogy élete rövid évei, azok hasznos eredményét tekintve, felérnek kevesbbé munkás életpályák sokkal hosszabb tartamával, s vigasztaljanak a stoicus bölcs szavai, hogy: »annak élete a leghosszabb, ki idejéből semmit elveszni nem enged, s a ki elmondhatja, hogy élete, bármily rövidre terjedt is, egészen övé, s egészen egy kitüzött, nemes czélra volt szentelve.« — Ha személyét elragadta közülünk a testromboló halál: él az, a mit tőle nyertünk, műveiben, s él kitünő érdeme ezek megalkotása által; él a becses örökség, melyet számunkra hátrahagyott. Romlatag idegeit a néma föld takarja már, de lelke nem enyészett el, mert az ismeretek aranymagvai, miket munkáiban elhintett, felvirágoznak sok fiatal magyar törvénytudó agyában, s ezeknek serege kétségkívül hálás érzelemmel koszorúzza meg sírját, az arácsi csöndes temetőben.
